ורב האי במאי אוקים לה אי ביד קשיא רישא אי בשומר קשיא סיפא איבעית אימא [א] בשומר איבעית אימא ביד איבעית אימא ביד והוא דאמר [א](כרבי יהודה) בן נקוסא ואיבעית אימא בשומר והוא דאמר כתנא קמא ור' יוחנן אמר כולה ביד והוא דאמר כת"ק ת"ש [ב]רבי יהודה אומר קולית שיש עליה כזית בשר גוררת כולה לטומאה אחרים אומרים [א]אפילו אין עליה אלא כפול גוררת כולה לטומאה ורב האי במאי מוקים לה אי ביד קשיא סיפא אי בשומר קשיא רישא איבעית אימא ביד והוא דאמר כרבי יהודה ואיבעית אימא בשומר כאחרים ורבי יוחנן אמר כולה בשומר והוא דאמר כאחרים אחרים הא כפול קא אמרי איידי דקאמר תנא קמא שיעורא קאמרי אינהו נמי שיעורא אמר [ב] רבא דיקא נמי דבשומר עסקינן דקתני קולית שמע מינה איתמר רבי חנינא אמר זהו שיעור ור' יוחנן אמר אין זה שיעור והא קתני כפול איידי דקאמר ת"ק שיעורא קאמרי אינהו נמי שיעורא ת"ש [ג]רבי אלעזר בן עזריה מטהר בשל פול ומטמא בשל קטנית מפני שרוצה במשמישן כדאמר רב אחא בריה דרבא בקולחא ומשום יד הכא נמי בקולחא ומשום יד ומאי במשמישן בתשמישן ת"ש [ד]דתנא דבי רבי ישמעאל [ב]על כל זרע זרוע [ה](אשר יזרע) [ו]כדרך שבני אדם מוציאין [א] חטה בקליפתה ושעורה בקליפתה ועדשים בקליפתן [ז]בריה שאני בעי רב אושעיא

שני

ורב האי במאי מוקים לה. שלא יהא אחד מאלו חלוק עליו: **אי ביד.** שבעצם הזה אין בו מוח אבל בשר יש בראשו האחד: **קשיא רישא.** דקתני הבית טמא אלמא יש יד לפחות מכזית: **ואי בשומר.** כגון בעצמות שיש בהן מוח והכניס שני ראשיהן הריקנין לבית ומשום הכי הבית טמא דיש שומר לחצי זית ואע"פ שאין המוח בבית שומר מכניס ומוציא טומאה ומביאה לבית. וא"ת עצם הזה הנכנס לבית אינו שומר למוח שהרי אין המוח כנגדו אלא בראשו האחר ואנן תנן [ז] הנוגע כנגד הבשר מאחוריו דלא הוי שומר אלא מה שכנגד האוכל על כרחך שומר הוא שכל זמן שהקולית סתומה אוכל שבתוכה נשמר נפתחה אין מה שבתוכה נשמר: **קשיא סיפא.** דקא מטהר ר' יהודה בן נקוסא ורב אמר לעיל [קיח:] אין שומר לפחות מכפול הא לכפול יש שומר וחצי זית יתר על כפול. ואר' יוחנן נמי הוה מצי לאקשויי מרבי יהודה בן נקוסא כל היכי דמוקמת לה אי ביד אי בשומר מתנא קמא אי בשומר מוקמינן לה דמדנקט שני חצאי זיתים משמע דבד' וה' עצמות ובכל אחת פחות מכפול מודי הוא דטהור ור' יוחנן אמר יש שומר לפחות מכפול [שם] ומיהו לחד מינייהו פריך והדר מתרצי לה [ג]תרווייהו מר לטעמיה ומר לטעמיה: **איבעית אימא ביד כו'.** בין ביד בין בשומר ליכא לאוקמא דא"כ רב דאמר כמאן הא רב ביד מטהר ובשומר מטמא ות"ק מטמא בתרווייהו [ד]ורבי יהודה בן נקוסא מטהר בתרווייהו אלא כחדא מוקים וקאים כחד מינייהו. איבעית אימא ביד קאי והוא דאמר כרבי יהודה אבל בשומר אפילו רבי יהודה מודי: **ואיבעית אימא בשומר.** מוקי לה: **והוא דאמר כתנא קמא.** וביד אפילו תנא קמא מודי: **ור' יוחנן.** מוקי לה ביד ואשמעינן תנא קמא דיש יד לפחות מכזית דאי בשומר אפילו בד' עצמות נמי הוי מטמא דיש שומר לפחות מכפול [קיח:] אלא ביד קאי הילכך בעי חצי זית דניהוי מיהא כפול דמודי ר' יוחנן דאין יד לפחות מכפול כדפרישית לעיל[ח] מדלא עריב ותנא להו בשומר לא מצי לאוקומה דקשיא ליה אם כן אפילו ד' עצמות נמי דיש שומר לפחות מכפול: **קולית.** הוא עצם עליון של ירך ובו מוח תמיד רדונדי"ל בלע"ז: **גורר את כולה לטומאה.** אותו זית גורר את כל הקולית לטומאה שאם היה עם כביצה אוכלין ונגע השרץ בה בכל מקום שבה טמא: **קשיא סיפא.** דאחרים דהאמר רב [שם] אין יד לפחות מכזית: **אי בשומר קשיא רישא.** דקאמר ת"ק כזית אין בציר מכזית לא ורב אמר אין שומר לפחות מכפול הא לכפול יש שומר: **ורבי יוחנן אמר לך כולה בשומר והוא דאמר כאחרים.** דיש שומר מיהא לפחות מכזית: **הא כפול קאמרי.** ורבי יוחנן אמר [שם] יש שומר לפחות מכפול: **אמרי אינהו נמי שיעור.** ולעולם לפחות מכפול נמי אמרי. וכל שכן דאי הוה מוקי לה ר' יוחנן ביד הוה ניחא ליה טפי הואיל והוא דאמר כאחרים אלא משום דקתני קולית ולא נקט עצם אחר אי הוה מוקי לה ביד ודוקא כפול קאמרי אחרים הוה מקשינן ליה והא קולית קתני וסתם קולית שומר היא ואפילו הכי קאמרי אחרים כפול ורבי יוחנן הכי גמיר לה דאחרים לאו דוקא כפול אמרו כדאמר לקמן רבי יוחנן אמר אין זה שיעור הילכך מוקי לה בשומר: **דיקא נמי דבשומר עסקינן מדקתני קולית.** וסתם קולית יש בה מוח: **אמר רבי חנינא אמר.** האי כפול דקאמרי אחרים דוקא קאמרי וזה הוא שיעור דבציר מכפול ליכא שומר כרב: **אין זה שיעור.** לאו דוקא קאמרי: **רבי אלעזר בן עזריה מטהר.** בשומר של פול דלאו שומר הוא כגון אותן השרביטים שהפולים גדלין בהן קוש"ט בלע"ז מפני שהפולין גסין ואין צריכין לשומר דנוח למשמשן ולנקרן [ה]לפיכך אין שומר זה מכניס ומוציא ומצטרף כשאר שומרין: **ומטמא בשל קטנית.** דשומר הוא לדקים הן ואין יכולין לנקרן וניחא ליה שיהו באותם שרביטין ולא יתערב בהן פסולת: **כמשמשן.** שממשמש בהן על ידי השרביטין. ורישא דהך מתניתין הכי שרביט שריקנו טהור שייר בו גרגיר אחד טמא [ו]שיש שרביטין הרבה וכגון שיש בין השרביט והפול כביצה ר' אלעזר בן עזריה מטהר בשל פול דאין שומר מצטרף לו לכביצה ומטמא בשל קטניות. אלמא יש שומר לפחות מכפול: **בקולחא.** הא דמטמא בשל קטנית לאו בשרביט ומשום שומר אלא בקלח נגעה טומאה ומשום יד דהשתא הוי האי יד לדבר חשוב שהוא יותר מכזית שהרי כל השרביטים מחוברין בו וכפול הואיל וגסים הן לא איכפת ליה דליהוי להו יד: **כמשמשן.** שמטלטלן באותו קלח ואותו קלח תשמיש לאוכל: **עדשים בקליפתן.** אלמא יש שומר לפחות מכפול: **בריה שאני.** וכי קאמר רב שאין שומר לפחות מכפול כגון חצי פול שאין ברייתו שלמה או בשר שיעור חצי פול ועור עליו שמשלימו לכביצה. ולעיל נמי גבי שרביטין מצי לתרוצי בריה שאני:

שני

ורב במאי מוקי לה אי ביד קשיא רישא. ה"מ למימר לר' יוחנן אי ביד אי בשומר קשיא סיפא ולאו קושיא גמורה היא דמקשה לרב אלא פירוש בעלמא דמפרש מילתיה אליבא דכולהו תנאי: **ורבי** יוחנן אמר כולה ביד וכת"ק. ה"מ למימר כולה בשומר וכת"ק לדת"ק אפילו בשלשה עצמות שיש בכל אחד פחות מכפול מצטרפין לכזית ושני עצמות דנקט להודיעך כמו דר' יהודה בן נקוסא אלא משום דאמר הש"ס לרב אי ביד קשיא רישא קאמר דרבי יוחנן מוקי לה ביד ולא קשיא רישא הוא הדין בשומר ומשום דלרבי יוחנן א"ש בין ביד בין בשומר כת"ק דייק מעיקרא אליבא דרב: **ורבי** יוחנן אמר כולה בשומר והוא דאמר כאחרים. וביד לא בעי לאוקומי אע"ג דהוה ניחא טפי כדפירש בקונטרס משום דמשמע דבשומר מיירי והא דמוקי לה ביד לרב כי היכי דליקום כרבי יהודה דהלכתא כוותיה לגבי [ז] ר"מ דאחרים היינו ר' מאיר: **רבי** יוחנן אמר אין זה שיעור. אין להקשות הא א"ר יוחנן לעיל (קיח:) יש יד לפחות מכזית ושומר לפחות מכפול וא"כ ע"כ אחרים לאו שיעורא קאמרי כדאקשינן ושנינן לעיל דהכא אתא לפרושי מילתא דאחרים דלא תטעה לאוקמיה ביד ולמימר דהוי דוקא ומהך מילתא לא הוה שמעינן דסבירא ליה כאחרים דדלמא הא דאיצטריך [ח] לאחרים דאין זה שיעור משום דהכי הוה שמיע ליה מרביה דהשתא נמי דסבר ר' יוחנן הכי צ"ל כדפי' מדלא מוקי לה ביד והוי כפול דוקא כי היכי דמוקי לה רב ביד למיקם כר' יהודה אף ע"ג דמשמע דבשומר מיירי הכי נמי ה"ל לר' יוחנן לאוקומי ביד כי היכי דלהוי כפול דוקא: **שרביט** שריקנו. פירש בקונטרס קופא קוש"ט ולא משמע כן דהא כתיב בכל הספרים שייר גרגיר אחד בכל שומר טמא מכלל דשרביט לאו היינו קופא שהוא שומר עצמו אלא הוא הקלח שהשומרים דבוקים בו שקורין ריי"ם שריקנו שהוציא האוכל מן השומרים טהור: **שייר** גרגיר אחד לכל שומר ושומר טמא. [ט]וקס"ד המקשה דמיירי כשנגע טומאה בשומר וכל הגרגרין שבשאר שומרים מצטרפין לכביצה אלמא יש שומר לפחות מכפול וקשיא לרבי חנינא דאמר הרי זה שיעור ואע"ג דאליבא דאחרים קאמר מ"מ פריך ה"ל לפרושי מלתייהו כמו שמפרש רבי יוחנן דאין זה שיעור ולא לפלוגי אחרים אהך ברייתא ומשני בקולחא דנגע בקולחא ומשום יד ולא בשומר ולפי מה שפי' מייתי מינה שפיר ראייה לקמן גבי אוכל [י] דקס"ד דמיירי כגון שנגע בשומרים ומשום שומר ומצטרפין כל השומרים יחד [ט]אבל לפירוש הקונטרס דגרים שייר בה גרגיר אחד טמא צ"ל דלקמן ס"ד דמיירי בהרבה שרביטים כדפירש בקונטרס לקמן דאי לא מיירי אלא בחד א"כ לא איירי מידי בצירוף דלא איירי אלא בשומר אחד: **הכא** נמי בקולחא ומשום יד. ואם תאמר א"כ מ"ל ריקנו ומה לי לא ריקנו כיון דקולחא הוי יד ליותר מכזית דלמאי דס"ד מעיקרא ניחא דקמשמע לן דאף על גב דליכא כפול הוי שומר ויש לומר דקמשמע לן דאף על גב דליכא כזית במקום אחד אלא כאן גרגיר וכאן גרגיר הוי קולחא יד:

שומר

מסורת הש"ס

[א] [צ"ל מיהודה], [ב] תוספתא דעוקלין רפ"ב, [ג] עוקלין פ"א מ"ה, [ד] מנחות ע: [לעיל קיח:], [ה] רפ"ל מ"ו, [ו] [לעיל לו. ק.], [ז] [לעיל קיח.], [ח] [קיח: ד"ה ורבי יוחנן], [ט] עיין רש"ל.

תורה אור השלם

1. וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל כָּל זֶרַע זֵרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא: ויקרא יא לז

הגהות הב"ח

(א) גמ' שבני אדם מוציאין לזריעה חטה:

מוסף רש"י

על כל זרע זרוע. לגבי טומאת אוכלין כתיב, ואע"ג דבההוא קרא טהור הוא כתיב ביה, טעמא משום דלא הוכשר, דסמיך ליה וכי יותן מים על זרע דהוכשר טמא הוא (לעיל קיז.). **כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה.** שאין מקפידין אם קליפתן סוככתן, כך הם מצטרפין לטומאה, דשומר האוכל מצטרף עמו (מנחות ע:).

רבינו גרשום

יהודה בן נקוסא אומר היאך שני עצמות כו' כלומר [כיון] דאין כשיעור על עצם אחד הבית טהור: ורב האי במאי מוקים ליה אי ביד קשיא רישא. כלומר אי מוקים [שיש] עליהן שני חצאי זיתים בשר על העצמות קשיא רישא דברישא חזינן דכחצי זית חשוב יד והוא סבר אין יד לפחות מכזית: אי בשומר. דמוקים [שיש] עליהן שני חצאי זיתים במוח שבתוכן קשיא סיפא דהוא סבר אין חשוב שומר לפחות מכפול הא כפול חשוב שומר ובסיפא לר' יהודה בן נקוסא [דאמר] היאך שני זיתים כו' [הרי] דלא חשוב שומר פחות מכזית ואין מביא את הטומאה. ולר' יוחנן קשיא סיפא דהוא אמר יש שומר לפחות מכפול ואנן חזינן בסיפא דאין חשוב שומר לפחות מכזית: איבעית אימא ביד הוא דאמר כר' יהודה בן נקוסא כו'. כלומר איבעי תימא מוקים לה כולה ביד והוא דאמר כר' יהודה בן נקוסא [דאמר] דאין יד לפחות מכזית: ואיבעית אימא בשומר והוא דאמר כת"ק. כלומר דת"ק סבר יש שומר לפחות מכזית כרב דאמר אין שומר לפחות מכפול הא כפול יש שומר אע"ג דפחות מכזית: ור' יוחנן אמר כולה ביד. כלומר כולה ברייתא (מוקים [א] לה כר' יהודה בן נקוסא ות"ק) והוא דאמר כתנא דיש יד לפחות מכזית: ת"ש קולית שיש עליה כזית בשר כו' כלומר גוררת כולה לטומאה אפי' הטומאה בראש הקולית מי שנוגע בצד אחר טמא ורב האי במאי מוקים לה אי ביד דמוקים שיש עליה כזית בשר וחשוב הקולית יד קשיא סיפא דרב סבר אין יד לפחות מכזית ואנן חזינן בסיפא אפי' אין עליה אלא כפול גוררת כולה לטומאה. אי בשומר כלומר דמוקמינן לה קולית שיש עליה כזית בשר במוח והוי קולית שומר קשיא רישא דרב סבר אין שומר לפחות מכפול הא כפול חשוב שומר ומכניס ומוציא הטומאה לצד אחד קשיא רישא דברישא חזינן כזית בשר גוררת כולה לטומאה אבל פחות מכזית לא: איבעית אימא ביד כו' כלומר כולה

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"ה מהל' טומאת אוכלין הלט"ו:
יו ב מיי' שם הל"ד:

לעזי רש"י

רידונדי"ל. עצם הירך.
קוש"ט [קושי"ש]. קליפות, תרמילים (של פולים).

שיטה מקובצת

א] איבעית אימא ביד איבעית אימא בשומר: ב] אמר רבה דייקא נמי דבשומר: ג] לה לתרוייהו מר לטעמיה ומר לטעמיה: ד] ות"ק מטמא בתרוייהו (אלא בחדא מוקי לה) ור' יהודה מטהר בתרוייהו אלא בחדא מוקי לה וקאי כחד מינייהו: ה] לפיכך אין שומר זה מכניס ומוציא ומצטרף כשאר שומרין כל זה נמחק: ו] שייר בו גרגיר אחד טמא וכגון שיש בין השרביט וכו' כצ"ל ונ"ב כך מצאתי מוגה בקצת פירושי רש"י ז"ל כתיבת יד ובקצת פירושי רש"י ז"ל מצאתי כך שיש בו שרביטין הרבה וכגון שיש בין השרביטין והפול כביצה ואין במשמע לשון התוס' שהיה להם כן בפי' רש"י ז"ל דוק ותשכח: ז] כר' יהודה דהלכתא כוותיה לגבי דר"מ דאחרים: ח] דדילמא הא דאיצטריך למימר לאחרים: ט] קס"ד ומקשה דמיירי: י] לקמן גבי אוכל שחלקו דקא סלקא דעתין דמיירי:

רבינו גרשום (המשך)

מוקים לה ביד והוא דאמר כתנא קמא דס"ל כזית אין פחות מכזית לא: ואיבעית אימא בשומר והוא דאמר כאחרים דסברי לה כפול הוי שומר כרב: ור' יוחנן כולה בשומר כלומר כולה מוקים לה בשומר והוא דאמר כאחרים: אחרים הא כפול אמרי כלומר והוא סבר יש שומר לפחות מכפול. איידי דקאמר ת"ק שיעורא כלומר כזית קאמרי אחרים נמי כפול ולא אמרי דוקא אלא סבירא להו אפי' פחות מכפול: מדקתני קולית. כלומר מאי שנא דקתני קולית יותר משאר אלא ש"מ בקולית שיש בו מוח איירי ומשום שומר נגעו בה: איתמר ר' חנינא אמר זהו שיעור כלומר אין שומר לפחות מכפול הא כפול יש שומר: אין זה שיעור והא קתני כפול כלומר לאחרים: איידי דקאמר ת"ק כזית קאמרי אחרים כפול [ג] ואפי' לפחות מכפול יש שומר ומוציא ומכניס ומצטרף: ת"ש ר' אלעזר בן עזריה מטהר בשל פול. כלומר שאם נטמא השומר לא נטמא האוכל שבתוכו שאין חשוב לו שומר שאין צריך לו שהפול גם הוא יכול לטלטלו בלא קליפה. ומטמא בשל קטנית כלומר בשל עדשין שאם נטמא הקליפה נטמא האוכל והא הכא דפחות מכפול וחשוב לו שומר וכיצד א"ר חנינא זהו שיעור: בקולחא ומשום יד. כלומר מה ששנינו ומטמא בשל קטנית לאו בשומר אלא בקלח ומשום יד דיד מכניס הטומאה לאוכל. ומאי במשמשן בתשמישן שמטלטלו בידות. ת"ש דתנא דבי ר' ישמעאל על כל זרע זרוע אשר יזרע כו'. כלומר והא הכא דחטה ושעורה הוא פחות מכפול וחשוב שומר: בריה שאני כלומר אבל בשר אם יש בעור פחות מכפול אין חשוב לו העור שומר ואין מכניס ומוציא את הטומאה: בעי רב אושעיא

א) נראה דצ"ל כולה כבריית' ת"ק ור"י בן נקוסא מוקי לה ביד והוא דאמר כת"ק וכו'. ב) אולי צ"ל אחרים כפול אבל כאחת אפי' לפחות וכו'.